

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті визначається сутність самостійної роботи студентів – майбутніх фахівців з фізичного виховання.

Ключові слова: самостійна робота, самоосвіта, самовиховання.

В статье определяется сущность самостоятельной работы студентов – будущих специалистов по физическому воспитанию.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самообразование, самовоспитание.

Essence of independent work of students is determined in the article – future specialists on physical education.

Key words: independent work, self-education.

Постановка проблеми. Основним завданням вищих навчальних закладів є підготовка висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних у сучасних умовах, які відповідали б загальноєвропейським освітнім стандартам [3, с.7].

Відповідно до стандартів європейського спрямування освітніх процесів в Україні відзначаються зміни в галузевих навчальних програмах ВНЗ, а саме: скорочення аудиторних навчальних годин та збільшення кількості годин, які відведені на самостійну роботу студента. Головна мета такого підходу до навчального процесу – залучити студентів до індивідуальної чи групової діяльності, яка передбачає активний пошук літератури, її аналіз із критичним сприйняттям та застосуванням відповідної методології вирішення поставленої проблеми. При цьому наголошується на самостійних формах навчання студентів [2, с.299].

Самостійна робота студентів є важливим чинником підвищення ефективності пізнавального процесу під час підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дидактиці вищої школи більшість дослідників (С. І. Архангельський, В. І. Загвязинський, С. І. Зінов'єв, І. І. Кобиляцький та ін.) надання самостійності студентам розглядають як обов'язкову умову успішного формування майбутнього фахівця, як один із основних принципів дидактики, а самостійну роботу студентів – як основний шлях реалізації цього принципу.

Проблема самостійної роботи студентів цікавила науковців не лише сьогодні, а й упродовж минулих десятиліть. У наш час цим питанням займається

багато вчених-педагогів, фахівців вищої школи: Е. В. Гапон, Л. В. Жарова, Л. М. Журавська, В. А. Козаков, А. В. Петровський, Т. Г. Овчаренко та ін. Однак варто зазначити, що проблема самостійної роботи в підготовці фахівців фізичної культури та спорту ще маловивчена у наукових дослідженнях.

Мета дослідження – проаналізувати та обґрунтувати сутність самостійної роботи студентів факультетів фізичного виховання.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел.

Результати дослідження. Аналізуючи дослідження педагогів і психологів, можна зробити висновок, що сутність поняття «самостійна робота студентів» (СРС), специфіка її організації, стимули, що спонукають студентів до самостійної роботи, ще мало вивчені.

Судження окремих авторів доволі суперечливі, що дозволяє виокремити декілька підходів до розкриття сутності поняття «самостійна робота»: метод навчання (А. Г. Ковальов); форма навчання (І. І. Ільясов); вид навчальної діяльності (Т. А. Ільїна); засіб організації та управління самостійною пізнавальною діяльністю (А. А. Аюрзанайн, М. Г. Гарунов, П. І. Підкасистий).

Зокрема Н. В. Кузьміна відзначає, що сутність кожної форми навчання полягає в тому, що вона є засобом організації пізнавальної діяльності. На думку П.І. Підкасистого, який тривалий час досліджував означену проблему, СРС, з одного боку, є педагогічним засобом організації та управління самостійною діяльністю студентів у процесі навчання, з іншого – специфічною формою навчального і наукового пізнання [6, с. 23].

Комплексно до проблеми сутності СРС підійшли автори дидактичної моделі організації самостійної роботи студентів на основі інтенсифікації навчання (А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков та ін.) [1]:

- із позиції викладача самостійна робота визначається як засіб організації, педагогічного керівництва, управління навчально-виховною діяльністю (навчанням) студента, яку він здійснює в системі як аудиторних, так і позааудиторних занять;

- із позиції студента – кожна організована викладачем активна діяльність студента спрямована на досягнення поставленої дидактичної мети у спеціально відведений для цього час;

- із позиції процесу управління – самостійна робота як засіб організації навчального процесу чи наукового пізнання студента виступає у двоєдиній меті: як об'єкт діяльності студента (тобто навчальне завдання, яке він повинен виконати) та як форма прояву ним певного способу діяльності щодо виконання відповідного навчального завдання з метою отримання нових знань або засвоєння та упорядкування вже наявних.

Розкриваючи сутність СРС як дидактичної категорії, автори розуміють її як різноманітність типів навчальних, виробничих, дослідницьких завдань, які виконують студенти під керівництвом викладача або самостійно з метою засвоєння знань, набуття вмінь і навичок, досвіду творчої діяльності та відпрацювання системи поведінки, підкреслюючи, що у такому розумінні

самостійну роботу слід розглядати ще як специфічну дидактичну форму індивідуального або колективного навчання.

Сутність самостійної роботи залежить, перш за все, від того, який зміст вкладається в слово «самостійний». Найчастіше зустрічається два значення цього поняття: студент повинен виконати певну діяльність сам, без будь-якої допомоги викладача; виконання навчального завдання не регламентується, студент вільний у виборі змісту і способів досягнення мети.

Ефект від самостійної роботи студентів досягається тільки тоді, коли вона організовується та реалізовується у навчально-виховному процесі як цілісна система, що пронизує практично всі етапи і форми навчання студентів у ВНЗ.

У структурі самостійної роботи студентів факультетів фізичного виховання Т. Г. Овчаренко, Р. А. Белов, Т. Т. Ротерс [5] виділяють такі її основні елементи: постановка мети та проблемних завдань; визначення об'єкта діяльності; вибір засобів пізнавальної діяльності; вирішення проблемного завдання; перевірка правильності вирішення завдання.

Розглядаючи представлені елементи та їх взаємозв'язок, автори відзначають, що за таких умов самостійна робота дозволяє застосовувати вже набуті знання, міцно й глибоко закріплювати їх у практичній діяльності, а також формувати важливі вміння, що складають основу самостійної діяльності і характеризують педагогічну майстерність майбутніх фахівців.

Крім системного підходу, сутність СРС можна розглядати з позицій діяльнісного підходу.

Будь-яка творча діяльність кожного фахівця, а особливо в галузі фізичної культури та спорту, є проявом самостійності. У діяльнісному підході самостійність виступає не стільки засобом досягнення мети, скільки якістю особистості. Це особливо підкреслюється у дослідженні В. А. Козакова. Оскільки самостійність є рисою особистості, а особистість формується у діяльності, автор припускає, що для розвитку самостійності необхідно створити адекватні умови діяльності [4]. Він визначає СРС як специфічну форму навчальної діяльності. Її специфічність полягає у тому, що СРС характеризується двоєдиною метою: формування самостійності (спеціальна мета навчання) та розвиток здібностей, засвоєння знань, формування вмінь і навичок студента (основна мета навчання).

Відповідно до цього П. А. Юцявічене вважає, що самостійність – це здатність людини ефективно виконувати на визначеному рівні дію чи комплекс дій без будь-якої сторонньої допомоги, керуючись лише власним досвідом [7]. При цьому дослідниця виокремлює два її види: змістову та організаційну. Під змістовою самостійністю П. А. Юцявічене розуміє здатність людини приймати правильне рішення без сторонньої допомоги, а організаційна самостійність – це уміння організувати свою самостійну роботу для реалізації цього рішення.

Н. А. Дементьєва вказує, що самостійність виражається в умінні без будь-якої допомоги мислити, діяти, у спроможності орієнтуватись у нових ситуаціях, самостійно бачити проблему, знаходити шляхи її розв'язання. Основними ознаками самостійності, на думку автора, є: володіння доцільними методами і прийомами роботи, уміння планувати та організувати свою діяльність,

уміння власними силами долати труднощі, здатність до самоконтролю на всіх етапах діяльності.

Стосовно самостійності у набутті знань, А. М. Алексюк наголошує, що у даному випадку вона передбачає оволодіння складними вміннями і навичками щодо змісту та мети роботи, здатністю організовувати власну самоосвіту, вміння по-новому підходити до питань, які вирішуються, пізнавальну і розумову активність й самостійність, здатність до творчості [1].

Самостійна робота є основою майбутньої самоосвіти фахівця, формує відповідну мотивацію та навички самоосвіти. Ми підтримуємо думки науковців про те, що самостійна робота не тільки допомагає студенту успішно засвоювати зміст навчального матеріалу, набувати навичок та вмінь професійної діяльності, вона формує потребу до постійного самовдосконалення, самоосвіти. В умовах сьогодення це дуже важливо, адже після закінчення вищого навчального закладу процес самоосвіти і самовиховання особистості стають визначальними для її професійного вдосконалення та зростання.

В основі самостійної роботи студента – його пізнавальна активність. Активність у навчанні характеризується: стійким інтересом до навчального матеріалу, його розумінням; спрямованістю на подолання труднощів у його засвоєнні; спрямованістю уваги і логічних операцій.

Мета самостійної роботи студента – це розвиток такої якості особистості, як самостійність, тобто здібність організовувати і реалізовувати свою діяльність без стороннього керівництва і допомоги.

Найчастіше виокремлюють чотири типи самостійної діяльності: робота відтворюючого типу, під час якої студент оперує наявними знаннями; самостійна робота пізнавально-пошукового характеру, під час якої студент набуває нових знань; робота творчого характеру, коли студент створює нове, оригінальне; самостійна робота пізнавально-критичного типу, пов'язана з розширенням зв'язків навчання з практичними потребами.

Розвиток самостійності студентів найчастіше розглядають як зовнішню мету навчання як для діяльності викладача, так і для діяльності студента.

Якісний опис самостійності як результату (мети) навчання може бути інтерпретовано вміннями студента систематизувати, планувати, контролювати і регулювати свою діяльність, свої дії без допомоги і керівництва з боку викладача. За таких умов результатом навчання самостійності стають вміння студента: визначати, встановлювати і систематизувати послідовність виконання завдання; визначати і планувати послідовність дій, необхідних для виконання завдання; самостійно контролювати свої дії, узгоджуючи їх з метою як моделлю результату, вносячи корективи, уточнюючи, регулюючи свої дії.

Особливості самостійної роботи передбачають, що суб'єкт навчання (студент) через мету, мотив і умови, створені викладачем, сам забезпечує процес перетворення предмета в продукт-мету, збагачуючи свої наявні засоби (набутий досвід) новим результатом (знаннями, вміннями і навичками), новим досвідом.

Самостійна робота як важлива складова системи навчання майбутніх фахівців із фізичного виховання повинна забезпечити послідовний перехід від

навчальних форм оволодіння професією до самостійного виконання майбутньої професійної діяльності, від виконання навчально-дослідницької роботи до самостійного наукового дослідження.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на виявленні умов, що забезпечують цілеспрямований «перехід» самостійної роботи у самоосвіту, самовиховання як основи становлення професійної майстерності фахівця фізичної культури та спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексюк А. М. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навчальний посібник / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.

2. Головка М. В. Вимоги до організації самостійної роботи в умовах переходу на європейські стандарти освіти. Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів : матер. наук.-метод. конф. / М. В. Головка, С. Г. Головка. – К. : КНЕУ, 2005. – Т.1. – С. 299-301.

3. Головка М. В. Особливості організації та вдосконалення системи навчання за умов Болонського процесу. Проблеми освіти : наук.-метод. зб. / М.В. Головка, С. Г. Головка. – 2006. – Вип. 43. – С. 7-11.

4. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение : учеб. пособие / В. А. Козаков. – К. : Вища школа, 1990. – 248 с.

5. Овчаренко Т. Г. Организация самостоятельной работы студентов при изучении курса теории и методики физического воспитания : метод. рекомендации / Т. Г. Овчаренко, Р. А. Белов, Т. Т. Роттерс. – К. : РУМК, 1990.

6. Підкасистий П. И. Сущность самостоятельной работы студентов и психолого-дидактические основы ее классификации. Проблемы активизации самостоятельной работы студентов / П. И. Підкасистий. – Пермь : Пермский университет, 1979. – С. 23-34.

7. Юцявичене П. А. Теория и практика модульного обучения / П. А. Юцявичене. – Каунас : Шиэса, 1989. – 272 с.

Дата надходження до редакції: 17.12.2012 р.